

บทเพลงและเสียงดนตรีในพิธีกรรมรักษาโรคของหมอขวัญ ที่อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม

Lyrics and music sound from therapeutic ceremonies of the Phu-Thai
shamans in Renu Nakhon district, Nakhon Phanom province

อลงกรณ์ อธิธิผล^{1*}

Alonkorn Itdhiphol^{1*}

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของงานวิจัยนี้ เป็นการศึกษาบทเพลงและเสียงดนตรีในพิธีกรรมรักษาโรคของหมอขวัญชาวผู้ไทยในอำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม จากการศึกษาพบว่า หมอขวัญใช้คำพูดชนิดปลอบประโลมใจผู้เจ็บป่วยมากที่สุด และมีคำพูดลักษณะอื่นๆ ประกอบในขณะเรียกขวัญ ได้แก่ การบอกกล่าว การชี้แนะ การผูกมัด การแสดงอารมณ์ความรู้สึกและการประกาศแถลงการณ์ คำพูดแบบอ้อมค้อมในการวิงวอนร้องขอ มีการใช้ประโยคที่เป็นคำถาม แต่มีเจตนาเพื่อบอกเล่าหรือขอร้องให้ขวัญของผู้ป่วยกลับมาเข้าร่าง เพื่อให้หายเจ็บป่วย กลับมาเป็นสุขตามปกติ รวมทั้งใช้คำพูดเพื่อปลอบประโลมใจผู้เจ็บป่วย แต่ใช้รูปแบบประโยคใหม่เป็นประโยคคำสั่งห้ามปรามแทน สำหรับการเก็บข้อมูลภาคสนามมาวิเคราะห์ใช้วิธีการบอกต่อ (snowball sampling technique method) จากหมอขวัญ 5 คน ซึ่งได้ผลสรุปที่สอดคล้องกับทฤษฎีภาษาศาสตร์ เรื่อง การใช้วัจนกรรม (คำพูด) ของจอห์น อาร์ เซอร์ล ที่กล่าวว่า “คำพูดก่อให้เกิดการกระทำ” เพราะคำพูดเรียกขวัญในพิธีกรรมรักษาโรคของหมอขวัญ สามารถใช้คำพูดเพื่อสร้างขวัญและกำลังใจให้ผู้ป่วยกลับมาเป็นปกติได้ งานวิจัยนี้แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของชาวผู้ไทยในพิธีเหยาเลี้ยงผีที่พบว่า การเหยา (เรียกขวัญ) เป็นวัฒนธรรมของชาวผู้ไทยที่สะท้อนความเชื่อในการรักษาแบบพื้นบ้าน และผู้ป่วยที่หายจากการเจ็บป่วยจะฝากตัวเป็นลูกศิษย์และรับอำนาจศักดิ์สิทธิ์เป็นหมอเหยา (หมอขวัญ) คนต่อไป

คำสำคัญ: ผู้ไทย วัจนกรรม หมอขวัญ (หมอเหยา) การฮ้องเ็นขวัญ พิธีกรรมรักษาโรค

Abstract

The results showed that the soul calling speech acts of Phu-Thai shamans in therapeutic ceremonies procedure was the same. It was found that Moh Yao used the speech acts to reassure the patients most. The speech acts used were: the assertives, the directives, the commissives and the declaratives. In terms of indirect speech acts, questioning with purpose of asserting or soul recalling was used. In addition, reassuring in from of prohibiting utterances was used. The field trip

¹ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ ศาลายา นครปฐม

¹ Faculty of Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Rattanakosin, Salaya, Nakhon Pathom

* Corresponding author. E-mail: alonkorn_53@hotmail.com

analysis data used snowball sampling technique method form 5 shamans in Renu Nakhon district, Nakhon Phanom province. The results and conclusion of this research corresponds with the speech acts theory of John R. Searle as “speech makes acts”. It can be proved by the speech used by Moh Yoa to encourage and reassure the patients. This research indicates the Phu Thai Identity in Yoa Liang Phi Ritual. The results of the study reveal that the Yao ritual reflects the relation between Phu Thai religious belief and Phu Thai folk healing tradition. The patients who recover from their sickness may decide to inherit the sacred power from their healer and become Mor Yoa themselves.

Keywords: Phu-Thai, speech acts, shamans, soul recalling, therapeutic ceremonies

บทนำ

ชาวผู้ไทยในอำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม เป็นคนไทยกลุ่มหนึ่งที่มีความเชื่อเรื่องขวัญหรือ จิตวิญญาณที่ยังคงยึดถือสืบทอดจากอดีตมาจนถึง ปัจจุบัน พิธีกรรมนี้มีมานานก่อนที่พุทธศาสนาจะ เผยแผ่เข้ามาในดินแดนแถบสุวรรณภูมิ ดังจะเห็นได้จากคำเ็นขวัญเพื่อประกอบพิธีกรรมการรักษาโรค ของคนไท (ที่อาศัยอยู่นอกประเทศไทย) เช่น คนไทใน ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน คนไทในสาธารณรัฐ ประชาธิปไตยประชาชนลาว คนไทในสาธารณรัฐ สังคมนิยมเวียดนาม คนไทในสาธารณรัฐแห่งสหภาพ พม่า (เมียนมาร์) และคนไทในสาธารณรัฐอินเดีย ซึ่งต่างก็มีพิธีกรรมลักษณะนี้ด้วยกันทั้งสิ้น เช่น การเรียกขวัญผู้เจ็บป่วย การเรียกขวัญคู่บ่าวสาว ในงานแต่งงาน การเรียกขวัญในโอกาสมีแขกบ้าน แขกเมืองมาเยี่ยมเยียน เป็นต้น วิไลวรรณ (2529) กล่าวว่า “สำหรับคนไทในอินเดียและพม่านั้น มีทั้งคำ เรียกขวัญคนและขวัญข้าว ส่วนคนไทยในประเทศนั้น ยังมีคำเรียกขวัญสัตว์ เช่น ช้าง และสิ่งไม่มีชีวิต เช่น เสาเรือน เรือ และเกวียนอีกด้วย พิธีเรียกขวัญ ที่เก่าแก่ที่สุดหรือพิธีเรียกขวัญแรกที่คนไทมีนั้นเป็น

พิธีเรียกขวัญผู้ป่วย” เนื้อหาในบทเรียกขวัญเพื่อรักษา ผู้เจ็บป่วยประกอบด้วยการเชิญผีฟ้าพญาแถน และผี บรรพบุรุษลงมาคุ้มครองรักษาและชักชวนขวัญที่ ตกใจหนีไปอยู่ในป่าเขาหรือแม่น้ำลำธารให้กลับคืน มาสู่ร่างกายของผู้ป่วยตามเดิม ดังที่มาลี (2538) กล่าวไว้ว่า ชาวผู้ไทยมีความเชื่อที่บอกเล่าสืบทอดกัน มาว่า เมื่อขวัญกลับเข้าสู่ร่างกายแล้ว คนผู้นั้นก็จะ เป็นปกติสุขตามเดิม ประเทศไทยภายหลังที่นับถือ พุทธศาสนาแล้ว ได้มีการเพิ่มเติมคาถาภาษาบาลี ลงในบทเรียกขวัญจะอัญเชิญคุณพระรัตนตรัยมา ปกป้องรักษาผู้ป่วยในตอนขึ้นต้นหรือตอนจบของ คำเรียกขวัญเพื่อให้เกิดสิริมงคลแก่คนผู้นั้นด้วย

ปัจจุบันการเรียกขวัญยังเป็นที่นิยมของคนไทย และยังพบเห็นได้ทั่วไปในภาคเหนือและภาค ตะวันออกเฉียงเหนือจะใช้หมอลำขวัญ หรืออาจจะ เรียกชื่ออื่นที่แตกต่างกันไปตามแต่ละท้องถิ่น ใน งานวิจัยนี้จะศึกษา คำร้องเรียกหรือคำอ้อนเ็นขวัญ ในพิธีกรรมรักษาโรคของชาวผู้ไทยที่เรียกว่า “การเหยา” ซึ่งเป็นการรักษาผู้เจ็บป่วยทางจิตใจด้วยการเรียก ขวัญให้กลับคืนมาซึ่งผู้ทำพิธีเรียกว่า “หมอลำเหยา” คือ หมอลำทำขวัญ ซึ่งจะทำหน้าที่เป็นตัวแทน “สื่อสาร”

ระหว่างผู้ป่วยกับ “ผี” ที่มาเข้าสิงผู้ป่วยจนทำให้เกิดอาการผิดปกติจากปกติ เช่น ซึมเศร้า เหม่อลอย มีความเจ็บปวดตามร่างกาย เป็นต้น อาการเหล่านี้เชื่อว่าเกิดจากการกระทำของผีร้าย ซึ่งเป็นเหตุให้ขวัญหรือวิญญาณหนีออกจากร่างกายผู้ป่วยไป ดังนั้นเพื่อที่จะเรียกขวัญของผู้ป่วยให้กลับคืนเข้าสู่ร่างกาย หมอขวัญ (หมอเหยา) จะร้องเรียกขวัญเพื่อให้ขวัญหรือวิญญาณกลับมาตามเดิม เริ่มต้นจากการกล่าวอัญเชิญเทวดา ผีฟ้า พญาแถน และผีบรรพบุรุษให้ลงมาเข้าร่างของหมอขวัญ แล้วให้ผู้ช่วยหมอขวัญเป็นล่ามคอยซักถามสาเหตุของความเจ็บป่วยหรืออาการที่ผิดปกติ ในขณะที่รักษาผู้เจ็บป่วย หมอขวัญจะพูดจาปลอบประโลมใจผู้ป่วย คำร้องเรียกขวัญเหล่านี้จะมีเนื้อหาที่แสดงถึงความรัก ความห่วงใยของพ่อแม่ญาติพี่น้องที่มีต่อผู้ป่วย สอบถามถึงความต้องการของผีที่เข้าสิงและสาเหตุของความเจ็บป่วย รวมทั้งขอขมาลาโทษ หากได้กระทำการล่วงเกินต่อภูตผีหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน ทั้งโดยเจตนาและไม่เจตนาในคำร้องเรียกขวัญเพื่อรักษาโรคจะมีการพรรณนาถึงความรัก ความห่วงใยของบุคคลในครอบครัว รวมถึงความอุดมสมบูรณ์ของข้าวปลาอาหารในท้องดินซึ่งเป็นที่อยู่ของผู้ป่วย และชักชวนขวัญที่หนีไปให้กลับคืนมาสู่ร่างของผู้ป่วย ซึ่งจะมีขั้นตอนการประกอบพิธีกรรม และการเสี่ยงทายที่สะท้อนวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี และมีการส่งสอนคุณธรรมจริยธรรมที่พึงปฏิบัติต่อบรรพบุรุษให้กับผู้ป่วยหมอขวัญ (หมอเหยา) จะร้องเป็นท่วงทำนองเพลงทั้งเร็วและช้าตามจังหวะดนตรีมีหมอปี่และหมอแคนเป็นผู้เป่าคลอไปตลอดระยะเวลาการรักษา ทรงคุณ (2540) กล่าวว่า วิธีการ

รักษาโรคของหมอเหยาชาวผู้ไทยดังกล่าวมีรูปแบบเหมือนการรักษาด้วยดนตรีบำบัด (music therapy) ในสมัยปัจจุบันมีจุดประสงค์เพื่อรักษาอาการเจ็บป่วยทางจิต จัดเป็นกลวิธีการใช้ภาษาเพื่อสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ผู้ป่วย สำหรับปีและแคนนี้จัดเป็นเครื่องดนตรีหลักในการทำพิธีกรรม หมอแคนจะนิยมใช้ท่วงทำนองดนตรีแบบชาวผู้ไทย เรียกว่า “ลายลำผู้ไทย” หรือทำนองอื่นๆ เช่น ลายลมพัดพร้าว ลายผู้ไทยใหญ่ ลายผู้ไทยน้อย ลายโป้ซ้าย ลายโป้ขวา ส่วนลายประยุกต์อื่นๆ ไม่ค่อยนิยมใช้กันมากนัก จึงอาจกล่าวได้ว่าการร้องเรียกขวัญ หรือ การเหยา คือ การเยียวยา รักษาจิตใจและเรียกขวัญกำลังใจให้กลับคืนมาสู่ตัวของผู้ป่วย เมื่อขวัญกลับมาผู้ป่วยจะมีจิตใจเข้มแข็ง ร่างกายก็จะกลับมาแข็งแรงดีขึ้น และพร้อมที่จะต่อสู้กับโรคภัยไข้เจ็บต่อไป

ผู้วิจัยมีความคิดว่า การใช้คำพูดเรียกขวัญเพื่อรักษาความเจ็บป่วยของหมอขวัญชาวผู้ไทยมีความน่าสนใจ เพราะถ้อยคำต่างๆ ที่หมอเหยาใช้ เป็นสิ่งที่มีความสำคัญ ทั้งนี้เนื่องจากภาษาในบทเล่า (ร้อง) (recited text) ทำให้ผู้เจ็บป่วยหายจากความเจ็บป่วยได้ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นโรคที่มีสาเหตุมาจากสภาวะทางจิตใจผิดปกติ วิญญู (2536) กล่าวไว้ในงานวิจัย เรื่องพิธีกรรมเลี้ยงผีบรรพบุรุษของชาวผู้ไทย ตำบลคำชะอี ความว่า การเหยาเป็นการรักษาอาการเจ็บป่วยทางจิตใจ หากผู้ป่วยเป็นโรคที่มีสาเหตุจากพยาธิสภาพภายในร่างกาย หมอเหยาจะไม่รักษาแต่จะแนะนำให้ไปพบแพทย์ที่โรงพยาบาล (วิญญู, 2536) สำหรับการรักษาโรคด้วยการร้องเรียกขวัญ หรือ การเหยานี้เป็นการรักษาโรคภัยไข้เจ็บ โดยการใช้คำพูดเพื่อปลอบประโลมใจผู้ป่วย คำพูดทุกถ้อยคำ

ไม่เพียงแต่เป็นคำปลอบประโลมใจ แต่ยังก่อให้เกิดการกระทำต่างๆ ตามมาอีก เช่น การสัญญา การแนะนำ การสั่ง การขอร้อง การขู่ เป็นต้น ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้ ในทางวิชาภาษาศาสตร์ เรียกว่า “วัจนกรรม” (speech acts) จากการสำรวจงานวิจัยพบว่า มีผู้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องพิธีกรรมเหยาชาวผู้ไทยมาบ้างแล้ว โดยมุ่งเน้นทางด้านไทยคดีศึกษานาฏศิลป์และดุริยางคศาสตร์ ได้แก่ มาลี (2538) ได้ทำงานวิจัยเรื่องหมอเหยา: ผู้รักษาพื้นบ้านในชุมชนชาวผู้ไทย วราวุฒิ (2547) ได้ทำงานวิจัยเรื่อง ดนตรีพิธีกรรมผีฟ้าอีสานเหนือ ดนัย (2548) ทำงานวิจัยเรื่อง บทบาทของบทร้องประกอบพิธีกรรมเหยาของชาวผู้ไทย สุรัชย์ (2553) ทำงานวิจัยเรื่องการสืบทอดอำนาจศักดิ์สิทธิ์ของหมอเหยาและอัตลักษณ์ของชาวผู้ไทยในพิธีเหยาเลี้ยงผีแต่สำหรับการศึกษาเรื่อง วัจนกรรมยังไม่มีผู้ศึกษา ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเพื่อเชื่อมโยงแนวคิดทฤษฎีทางด้านภาษาศาสตร์เรื่อง วัจนกรรมกับไทยคดีศึกษา โดยนำบทร้องประกอบพิธีกรรมเรียกขวัญเพื่อรักษาโรคของหมอเหยาชาวผู้ไทยมาศึกษาองค์ประกอบทางวัจนกรรมตามแนวคิดทฤษฎีวัจนกรรมของ จอห์น อาร์ เซอร์ล ที่กล่าวว่า การใช้คำพูดที่ก่อให้เกิดการกระทำซึ่งจะมี 2 ลักษณะ คือ วัจนกรรมตรง หมายถึง ถ้อยคำที่แสดงเจตนาตรงตามรูปภาษาที่ปรากฏ และวัจนกรรมอ้อม หมายถึง ถ้อยคำที่แสดงเจตนาไม่ตรงตามรูปภาษาที่ปรากฏ (Searle, 1969) ซึ่งจอห์น อาร์ เซอร์ล (Searle, 1969) แบ่งวัจนกรรมออกเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่

1. กลุ่มบอกกล่าว (assertives) เป็นวัจนกรรมที่เน้นให้เห็นว่าผู้พูดเชื่อในความเป็นจริงเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ และความเป็นไปที่เกิดขึ้นรอบๆ ตัว จึงต้องการบอกเล่า

ข้อมูลดังกล่าวด้วย เห็นว่าผู้ฟังยังไม่ทราบหรือจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ฟัง เช่น การพูด (saying) การกล่าว (stating) การยืนยัน (asserting) การสรุป (concluding) การรายงาน (reporting) การเตือนความจำ (reminding) การบรรยาย (describing) การวิจารณ์ (criticizing) การสมมติฐาน (hypothesising) เป็นต้น นอกจากนี้วัจนกรรมในกลุ่มนี้ยังสามารถใช้พูดเพื่อบอกเล่าให้ประโยชน์แก่ตัวผู้พูดเองได้เช่นกัน เช่น การพูด โอ้อวด (boasting) เพื่อให้ข้อมูลของตนเองแก่ผู้ฟัง เป็นต้น

2. กลุ่มชี้แนะ (directives) เป็นวัจนกรรมที่ผู้พูดสื่อไปยังผู้ฟัง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้ฟังกระทำการสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อผู้พูด เช่น การสั่ง การขอร้อง หรือการแนะนำ เป็นวัจนกรรมที่ผู้พูดต้องการให้ผู้ฟังทำอะไรสักอย่างหนึ่งเพื่อประโยชน์ของผู้พูด แต่มีน้ำหนักของถ้อยคำต่างกัน (ความสุภาพหรือความรุนแรงของถ้อยคำ) ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ทางสังคมและความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดกับผู้ฟัง เช่น การขอร้อง (requesting) การออกคำสั่ง (commanding) การเสนอแนะ (suggesting) การแนะนำ (recommending) การเชิญชวน (inviting) การท้าทาย (challenging) การอ้อนวอน (begging) เป็นต้น

3. กลุ่มผูกมัด (commissives) เป็นวัจนกรรมที่ผู้พูดมีจุดมุ่งหมายแสดงให้เห็นว่าจะกระทำการบางอย่างเพื่อผู้ฟังในอนาคต เช่น การสัญญา (promising) การสาบาน (vowing) การเสนอตัว (offering) การปลอบโยน (reassuring) การแสดงความตั้งใจ (intending) การขู่ (threatening) การอาสา (undertaking) เป็นต้น

4. กลุ่มแสดงความรู้สึก (expressives) เป็นวัจนกรรมที่บ่งบอกอารมณ์ความรู้สึกและทัศนคติ

ของผู้พูดที่มีต่อผู้ฟังหรือสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบข้าง ผู้ฟังจะรู้สึกซาบซึ้งประทับใจในคำพูดที่แสดงความรู้สึกต่างๆ ผู้พูดไม่มีความประสงค์จะให้ผู้ฟังกระทำการสิ่งใด หรือ ให้ผู้ฟังทราบถึงข้อมูลสำคัญแต่อย่างใด เช่น การขอบคุณ (thanking) การขอโทษ (apologizing) การทักทาย (greeting) การเตือน (warning) การชม (complimenting) การแสดงความเสียใจ (expressing condolence) เป็นต้น

5. กลุ่มแถลงการณ์ (declaratives) เป็นวัจนกรรมที่ผู้พูดประกาศเพื่อกระทำการบางสิ่งบางอย่างอันมีผลทำให้สภาพสิ่งของบุคคลหรือปรากฏการณ์ต่างๆ เปลี่ยนแปลงไป เป็นวัจนกรรมที่แสดงให้เห็นเจตนารมณ์อย่างชัดเจน และมักใช้ในบริบทที่เป็นทางการสูง เช่น การแต่งตั้ง (appointing) การเสนอชื่อแต่งตั้งชื่อ (nominating) การไล่ออกจากงาน (firing from employment) การตัดสินจำคุก (sentencing to imprisonment) การยอมแพ้ (capitulating) การเปิดงาน (opening ceremony) เป็นต้น

นอกจากนี้ เซอร์ล (Searle, 1969) ยังกล่าวถึงวัจนกรรมอ้อม ซึ่งเป็นการศึกษาความหมายประจำรูปภาษา ซึ่งไม่สอดคล้องกับความหมายที่เป็นเจตนาของผู้พูด การพูดลักษณะนี้ ผู้พูดต้องการให้ผู้ฟังได้รับทราบถึงบางสิ่งบางอย่างที่มากกว่ารูปภาษาที่ปรากฏ

วัจนกรรมอ้อม จึงเป็นการเน้นถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวภาษากับผู้ใช้ภาษาและการให้ความสำคัญกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของผู้ใช้ภาษา ทั้งนี้จะต้องดูเจตนาที่แท้จริงของผู้ใช้ภาษาซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของวัจนกรรมนี้

ความสัมพันธ์ระหว่างรูปประโยค (form) และหน้าที่ของประโยค (function) จึงมีความสำคัญต่อการตีความ

เจตนาของคำพูด กล่าวคือ วัจนกรรมตรงจะใช้รูปประโยคที่ทำหน้าที่ตรงตามรูปประโยค เช่น ประโยคบอกเล่า ใช้สำหรับเล่าเรื่องต่างๆ ประโยคคำถามใช้สำหรับถามคำถาม ประโยคคำสั่งหรือขอร้องใช้สำหรับออกคำสั่งหรือขอร้องให้ทำตาม ส่วนวัจนกรรมอ้อมจะใช้รูปประโยคที่ทำหน้าที่ไม่ตรงตามรูปประโยค เช่น

“คืนนี้เราไปดูหนังกันไหม” (รูปประโยคเป็นคำถาม แต่เจตนาต้องการชักชวนให้ไปดูหนัง)

“ฉันจำเป็นต้องอ่านหนังสือสอบปลายภาค” (ผู้ตอบไม่ได้รับคำชวนหรือปฏิเสธแต่บอกถึงความจำเป็น ซึ่งเท่ากับเป็นการปฏิเสธอย่างสุภาพ โดยอ้างเหตุผล เพื่อให้ผู้พูดไม่เสียใจ)

“ทำไมคุณมาช้าจัง” (รูปประโยคเป็นคำถาม แต่เจตนาเป็นการตำหนิหรือบ่นว่ามากกว่าจะอยากทราบเหตุผลของการมาไม่ตรงตามเวลาที่นัดหมาย)

การใช้ภาษาในลักษณะดังกล่าวนี้ เรียกว่า “วัจนกรรมอ้อม” เป็นลักษณะการใช้ถ้อยคำที่ไม่สอดคล้องกับความหมายประจำรูป ผู้ฟังต้องตีความจากเจตนาและดูจากบริบทในขณะที่มีการสื่อสาร

งานวิจัยนี้ ทำให้ทราบถึงประเภทของคำพูดในพิธีกรรมเรียกขวัญเพื่อรักษาโรค และยังทำให้เห็นถึงวัฒนธรรมประเพณีของชาวผู้ไทยที่ปรากฏในคำเรียกขวัญอีกทางหนึ่งด้วย ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์วัจนกรรม (คำพูด) จากคำเรียกขวัญในพิธีกรรมรักษาโรคของหมอขวัญที่อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม

วิธีการศึกษา

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยวิเคราะห์การศึกษาคำเรียกขวัญในพิธีกรรมรักษาโรคของหมอขวัญ

ชาวผู้ไทยใน อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม ซึ่งสุวิทย์ และณรงค์ (2538) กล่าวว่า “เป็นพื้นที่ซึ่งมี ชาวผู้ไทยอาศัยอยู่มากที่สุด”

การวิจัยครั้งนี้ใช้ข้อมูลจากเอกสาร (documentary research) และการวิจัยภาคสนาม (field study) โดยจะกล่าวถึงขั้นตอนต่างๆ ในการ ดำเนินการวิจัย ตั้งแต่การเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร ไปจนถึงขั้นตอนการลงเก็บข้อมูลภาคสนาม ซึ่งผู้วิจัย ใช้วิธีการสัมภาษณ์แล้วบันทึกเทปและวิธีทัศน เพื่อ นำข้อมูลที่เป็นบทหรือเรียกขวัญเพื่อรักษา ผู้เจ็บป่วยของชาวผู้ไทยมาถอดเทปและวิเคราะห์ โดยใช้ทฤษฎีวิจณปฏิบัติศาสตร์ เรื่อง วิจณกรรมของ จอห์น อาร์. เซอร์ลีย์ ที่กล่าวว่า เราสามารถกระทำการต่างๆ ได้โดยอาศัยคำพูด ผู้วิจัยเริ่มต้นเก็บข้อมูลจาก หมอขวัญอายุมากที่สุด คือ นางมอนแก้ว จันทะโร อายุ 95 ปี ใช้เทคนิควิธีแบบบอกต่อ (snowball sampling technique) ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลคนแรกที่เลือก และจะบอก ต่อถึงผู้เป็นหมอขวัญที่มีชื่อเสียงในจังหวัดของตนเอง ซึ่งจากการสอบถามจะเป็นผู้มีภูมิลำเนาในอำเภอ เดียวกันหรือใกล้เคียงกัน (ผู้วิจัยคาดว่าที่ผลการ คัดเลือกเป็นลักษณะนี้เพราะเป็นความสัมพันธ์ส่วนตัว และระบบเครือญาติของหมอเหยา) ผู้วิจัยเลือกผู้ที่มี คุณสมบัติตรงกับที่ผู้วิจัยต้องการคือ เป็นหมอเหยา รักษาโรคที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป และมีชื่อเสียงเป็นที่ ยอมรับในกลุ่มหมอขวัญด้วยกัน ซึ่งคนเหล่านี้มักจะ ได้รับการยกย่องให้เป็นแม่เมือง รวมทั้งได้รับการเชิด ชูเกียรติจากสำนักงานวัฒนธรรมประจำจังหวัดให้ เป็นปราชญ์ชาวบ้าน ในงานวิจัยนี้ให้หมอเหยาผู้บอก ข้อมูลจังหวัดละ 5 คน ซึ่งเป็นสตรีและได้ข้อมูลทาง ภาษาในการทำขวัญที่สื่อถึงความรักและความห่วงใย

ของครอบครัวที่มีต่อผู้เจ็บป่วยจำนวน 5 ลำนวน ที่มีข้อความ เป็นสาระสำคัญคล้ายคลึงกัน

แนวคิดเรื่องวิจณกรรมนี้ ผู้วิจัยจะนำมาใช้ วิเคราะห์คำเรียกขวัญเพื่อรักษาโรคของหมอเหยา ชาวผู้ไทย เพราะหมอเหยาผู้ทำหน้าที่เรียกขวัญจะใช้ ถ้อยคำที่แสดงถึงวิจณกรรมประเภทต่างๆ เพื่อชักจูง และโน้มน้าวจิตใจของผู้ป่วยเพื่อให้เกิดกำลังใจใน การลุกขึ้นมาต่อสู้กับโรคร้ายไข้เจ็บ รวมทั้งแก้ปัญหา ความทุกข์ทรมานใจจากปัญหาชีวิต โดยใช้ทฤษฎี วิจณกรรมของจอห์น อาร์. เซอร์ลีย์ (Searle, 1969) เป็น แนวทางในการวิเคราะห์ ผู้วิจัยใช้เวลาในการลงพื้นที่ ช่วงเดือนมีนาคมถึงเดือนพฤษภาคม 2559 และช่วง วันหยุดราชการเสาร์-อาทิตย์ในเดือนมิถุนายน 2559 พื้นที่เก็บข้อมูล คือ อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาคำอ้อองเอ็นขวัญในพิธีกรรม รักษาโรค พบว่าหมอขวัญ (หมอเหยา) จะลำ (ร้อง) เป็น ทำนองเพื่ออ้อนวนอน ผีฟ้าพญาแถนหรือผีบรรพบุรุษ เพื่อสอบถามอาการเจ็บป่วยจากผีว่า ความเจ็บป่วยนี้ เป็นเพราะไปทำผิดผีหรือถูกผีกระทำไหม เพราะ หากเป็นอาการเจ็บป่วยจากโรคร้ายที่เป็นพยาธิสภาพ มาเปิดเผยแล้ว หมอเหยาจะไม่รักษาแต่จะแนะนำ ให้ไปพบแพทย์ที่โรงพยาบาล

การรักษาจะเริ่มด้วยหมอแคนเป่าบรรเลง ในทำนองเชิญผีหมอขวัญ (หมอเหยา) จะจุดเทียน บอกความประสงค์ในการทำพิธีให้ผู้เป็นใหญ่ในพิธี ในที่นี้คือ ผีฟ้าพญาแถน ให้ทราบวัตถุประสงค์ในการ ทำพิธี จากการสัมภาษณ์ทำให้ทราบว่า เมื่อหมอขวัญ (หมอเหยา) เข้าสู่พิธีกรรมการเชิญผีฟ้าพญาแถน

มาเข้าร่วมจะเริ่มรู้สึกขาที่ปลายนิ้วเท้า จนถึงใบหน้า และไม่มีความรู้สึกว่าเป็นตัวเอง แต่จะเริ่มเคลิ้มตามเสียงแคน และออกท่าฟ้อนรำ ส่วนคำร้องเ็นขวัญเพื่อรักษาโรคนี้ก็จะรำ (ร้อง) ออกมาเองโดยไม่รู้สึกรู้ตัวในเรื่องนี้ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า คำร้องเ็นขวัญดังกล่าวเป็นสิ่งที่หมอขวัญ (หมอเหยา) จดจำอยู่ในสามัญสำนึกที่มีศัพท์เป็นภาษาหมอลำว่า “แตกข้อ” หมายถึงการท่องจดจำเนื้อหากลอนลำ (ข้อมูลจากการสัมภาษณ์หมอเหยานางานชันมา โกลรัตน์ อายุ 65 ปี บ้านโนนสังข์ อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม) ผู้วิจัยได้สังเกตพฤติกรรมของหมอขวัญ (หมอเหยา) ในการทำพิธีพบว่าเมื่อเริ่มต้นพิธีเชิญผีฟ้า พญาแถน ร่างของหมอขวัญ (หมอเหยา) สั่นเล็กน้อยและขยับตัวโยกไปมา หมอขวัญ (หมอเหยา) บางคนจะเริ่มตบมือจากซ้ายไปขวา ตามจังหวะเสียงแคน ช่วงเวลานี้ ผีที่สิงในร่างกายหมอขวัญ (หมอเหยา) จะชวนผู้ป่วยสนทนาซักถามว่าเป็นใคร ต้องการสิ่งใด แต่ถ้าผีไม่ยอมพูดหรือตอบ หมอเหยาจะเสี่ยงทายเพื่อหาคำตอบเอง ตัวอย่างคำถามของหมอเหยา เช่น “อาการเจ็บป่วยครั้งนี้เกิดจากผีกระทำไ้หรือไม่” “ถ้าผู้ป่วยขอขมาหรือตั้งเครื่องบัตพลีสะเดาะเคราะห์แล้วจะหายหรือไม่” “อาการเจ็บป่วยครั้งนี้จะใช้เวลาในการรักษานานหรือไม่จึงจะหาย” เป็นต้น

จากการเก็บข้อมูลภาคสนามพบว่า หมอขวัญ (หมอเหยา) ซึ่งเป็นชาวผู้ไทยจะเรียกขวัญโดยใช้ภาษาผู้ไทย ซึ่งผู้ฟังในที่นี้เป็นชาวผู้ไทย จึงสามารถเข้าใจถ้อยคำในการเรียกขวัญได้ โดยคำเรียกขวัญจะมีท่วงทำนองและเนื้อหาไพเราะ และมีหมอปี่และหมอแคนเป็นผู้เป่าแคนคลอไปขณะหมอขวัญ (หมอเหยา) ประกอบพิธีกรรมรักษาโรค บางครั้ง

อาจจะมียกย่องเพื่อซักถามผู้ป่วยและญาติที่มาร่วมพิธีกรรมด้วย

บทเพลงเรียกขวัญมีองค์ประกอบของเนื้อหาตามลำดับวัฒนธรรม ได้แก่ 1) การไหว้ผีเชิญผี 2) การลำส่งดูอาการป่วยและไต่ถามหาสมุญฐานของความเจ็บป่วย 3) การลำป่าวเพื่ออ้อนวอนร้องขอจากผี 4) การเรียกขวัญและสู่ขวัญผู้ป่วยให้กลับคืนมา 5) การลาผีและส่งผีกลับสวรรค์

การวิเคราะห์คำพูดในลักษณะวัจนกรรมตรงในที่นี้จะวิเคราะห์คำพูดในลักษณะวัจนกรรมตรง ซึ่งจะแบ่งออกเป็น 5 หัวข้อย่อย ได้แก่ วัจนกรรมกลุ่มบอกกล่าว วัจนกรรมกลุ่มชี้แนะ วัจนกรรมกลุ่มผูกมัด วัจนกรรมกลุ่มแสดงความรู้สึก และวัจนกรรมกลุ่มแถลงการณ์ ดังต่อไปนี้

กลุ่มบอกกล่าว (assertives) เป็นวัจนกรรมที่แสดงให้เห็นว่าผู้พูดเชื่อในความเป็นจริงเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ และความเป็นไปที่เกิดขึ้นรอบๆ ตัว จึงต้องการบอกเล่าข้อมูลดังกล่าวด้วยเห็นว่า ผู้ฟังยังไม่ทราบหรือจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ฟัง ดังจะพบในบทร้องของหมอเหยาตอนที่หมอเหยาลำเหยาส่งดูอาการผู้ป่วยเพื่อสอบถามหา สาเหตุของความเจ็บป่วย หมอเหยาจะพิจารณาโดยฟังคำตอบจากผู้ป่วยหรือผีที่เข้ามาสิงหรือผีครูของหมอเหยาเองว่า การป่วยครั้งนี้เกิดจากอะไร และจะรักษาด้วยการเหยานี้ได้หรือไม่จึงจะตัดสินใจในการรักษาให้ผู้ป่วยต่อไป เช่น มีเรื่องทะเลาะเบาะแว้งในหมู่ญาติพี่น้อง มีการกระทำที่เป็นการละเมิดต่อผีบรรพบุรุษ ผีป่า ผีนา ผีไร่ ผีน้ำ ผีบ้าน ผีเรือน ซึ่งความผิดลักษณะนี้ เรียกว่า “การผิดผี” ดังนั้นเมื่อผีโกรธไม่พอใจที่ถูกลูกหลานลบหลู่

จึงบันดาลให้เกิดความเจ็บป่วยตามมา ดังตัวอย่าง วัจนกรรมตั้งสมมติฐาน (hypothesising) ในประโยคที่ว่า “หรือว่ากรรมหนึ่งนั้น มีแนวอันใด มาต้อง เชิญเจ้า สองเบ้งดูหรือว่ามีแนวกรรมพวกพี่น้องจะบางบ้น หล่อคิง เคียดขี้ดั่งดิน ขี้บ่ละ (หรือว่ามีกรรมอย่างใด มาถูก เชิญตรวจดูหน่อยหรือว่ากรรมที่เกิดจากพี่น้อง ทะเลาะเบาะแว้งกัน)” ข้อความนี้เป็นการคาดเดา เหตุการณ์ ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องให้เจ็บป่วยว่า ผลจากความเจ็บป่วยครั้งนี้เป็นด้วยกรรมจากการที่ผู้ป่วย ไปทำผิดยึดคอง อันเป็นหลักประพฤติปฏิบัติตาม ทำนองคลองธรรมที่ดีของคนอีสานซึ่งจะมีข้อห้าม ไม่ให้ญาติพี่น้องมีเรื่องทะเลาะเบาะแว้งกัน ซึ่งจากการสัมภาษณ์ชาวบ้านที่ให้ข้อมูล ทำให้ผู้วิจัยทราบว่า ผู้ป่วยบางรายมีเรื่องทะเลาะเบาะแว้งกับญาติพี่น้องจริง เกี่ยวกับเรื่องทรัพย์สินที่นา ซึ่งเป็นมรดกจากพ่อแม่ ที่ผู้ป่วยไม่พอใจในการแบ่งมรดกจึงมีเรื่องทะเลาะเบาะแว้งกันกับญาติพี่น้อง และต่อมาผู้ป่วยก็ล้มป่วยลง แต่หลังจากทำเครื่องคาย (เครื่องบูชา) ต่อผีบรรพบุรุษแล้ว คู่กรณีทั้งสองฝ่ายก็มีการประนีประนอมกัน อาการเจ็บป่วยก็ทุเลาลงในที่สุด

กลุ่มชี้แนะ (directives) เป็นวัจนกรรมที่ผู้พูด ต้องการให้ผู้ฟังทำอะไรสักอย่างหนึ่งเพื่อประโยชน์ของผู้พูด แต่มีน้ำหนักของถ้อยคำต่างกัน (ความสุภาพหรือความรุนแรงของถ้อยคำ เช่น ขอร้องหรือสั่ง) ดังจะพบในบทร้องของหมอเหยาตอนที่หมอเหยาทำการเอ็นขวัญเพื่อเชิญชวนให้ขวัญที่หนีไปอยู่ในที่ไม่ดีต่างๆ กลับมาสู่ร่างของผู้ป่วยตามเดิม ก็จะมีลักษณะของการวิงวอนขอร้องหรือเชิญชวน ลักษณะดังกล่าวนี้จะพบได้เสมอในบทร้องเรียกขวัญ และถือเป็นหัวใจสำคัญของการเรียกขวัญว่าจะมีการใช้

วัจนกรรมในลักษณะการขอร้อง (requesting) เช่น “มาฮอดแล้ว มาเทียมกายเด่เยอ เชิญ...เชิญมาคั่นว่า มาฮอดแล้ว มาลงอยู่ในขันห้าเดือ (ขันที่ใส่ดอกไม้ ธูปเทียน อย่างละ 5 คู่ เพื่อบูชาครู) บ่อนจบบ่อนงาม เจ้าเคยอยู่เชิญมาเดือเจ้า ขันพาข้าวเผ่นเพ่งแต่งถ้า (มาถึงแล้ว มาลงในกาย หน่อยนะ เชิญลงมาอยู่ในขันห้า ที่จัดแต่งอย่างสวยงาม เชิญลงมานะ)” ในที่นี้จะพบว่า หมอเหยาต้องการขอร้องให้ผีพาพญาแถน และบรรดาผีเทพเทวดาต่างๆ ลงมาจากสวรรค์เพื่อเข้ามาอยู่ในเครื่องคายที่ตกแต่งอย่างสวยงาม แล้วลงมาสิงในร่างกายเพื่อตรวจรักษาอาการเจ็บป่วยครั้งนี้

กลุ่มผูกมัด (commissives) เป็นวัจนกรรมที่ผู้พูดมีจุดมุ่งหมายแสดงให้เห็นว่าจะกระทำการบางอย่างเพื่อผู้ฟังในอนาคต เช่น สัญญา สาบาน หรือเสนอตัว ดังจะพบในบทร้องของหมอเหยาตอนเชิญผี ครอบอาจารย์และเทวดามาช่วยกันรักษาผู้ป่วย รวมทั้งการเจรจาต่อรองกับผีที่เข้ามาสิงผู้ป่วย เพื่อให้ยอมยกโทษแก่ผู้ป่วยที่ทำผิดผี โดยจะมีการสัญญา (promising) ว่าถ้าผู้ป่วยหายเป็นปกติดีแล้ว จะมอบสิ่งของต่างๆ ที่ผียกได้หรือเสนอให้เครื่องคาย (เครื่องบูชา) เช่นสังวैयाแก๊ผี เช่น “อ้าวบาดนี้นั้น สิดามเขากก็หรือว่า ขิดย่อนไปทำบุญ สร้างบ่อนอยู่เหือ ครอบา ยาคุอยู่ ชินหายความเจ็บป่วยใช้ ชิดได้เบา บางหายได้บ่อน้อ... (เอาละนะ ที่นี้จะถามอีกที่ อาการป่วยจะดีขึ้นไหม ถ้าไปทำบุญด้วยการสร้างกุฏิให้พระอยู่ อาการป่วยจะหายไหม)”

กลุ่มแสดงความรู้สึก (expressives) เป็นวัจนกรรมที่บ่งบอกอารมณ์ความรู้สึกและทัศนคติของผู้พูด ผู้ฟังจะรู้สึกซาบซึ้งประทับใจในคำพูดที่แสดงความรู้สึกต่างๆ เช่น ขอบคุณหรือขอโทษ ดังจะ

พบได้ในบทร้องของหมอเหยาตอนที่หมอเหยาลำเอิ้นขวัญ จากการศึกษาบทร้องประกอบพิธีกรรมเรียกขวัญเพื่อรักษาโรคนั้น จะมีการใช้วัจนกรรมนี้มากที่สุด เช่น วัจนกรรมปลอบประโลมใจ (reassuring) “อ้าวบาดนี้สิมาเอาขวัญเด้อ ขอให้ผู้นี้หายโรคหายภัย หายสรรพโรค หายสรรพภัย อย่าให้อันใดมาพ่าย อย่าให้อันใดมาชุน อ้าวตกในมือนี้ อือดีในมือหน้า อย่าให้ตกน้ำผีพราย อย่าให้หายน้ำผีป่า ให้ขวัญเจ้า กลับคืนมากินข้าว นึ่งเหียนแผ่หญ้าแผ่มุงหนามา นึ่งเหียนแผ่หญ้าคามุงถึ มากินตับไก่กล้า มากินหน้าไก่แดง มาเย้อขวัญขวัญเอ๋ย ...” (เอาละนะ บัดนี้ จะมารับขวัญ ขอให้คนนี้หายจากโรคภัยไข้เจ็บ อย่ามีอะไรมาแผ้วพานอีก ขวัญจงกลับมา อย่าหนีตกหายไประยะผีพราย ผีป่า มานะขวัญเอ๋ย มากินข้าว ปลาอาหาร มาอยู่ในบ้านในเรือนที่มุงหลัง มากินไก่ที่จัดไว้ให้เป็นเครื่องเซ่นสังเวยนี้)

กลุ่มแถลงการณ์ (declaratives) เป็นกลุ่มถ้อยคำที่ผู้พูดประกาศเพื่อกระทำการบางสิ่งบางอย่าง อันมีผลทำให้สภาพสิ่งของ บุคคล หรือปรากฏการณ์ต่างๆ เปลี่ยนแปลงไปเป็นวัจนกรรมที่แสดงให้เห็นเจตนารมณ์อย่างชัดเจน ดังจะพบได้ในบทร้องประกอบพิธีกรรมเรียกขวัญเพื่อรักษาโรคของหมอเหยา ตอนที่หมอเหยาจะเริ่มต้นทำพิธีเหยาด้วยการใช้วัจนกรรมป่าวประกาศ (appointing) แก่เทวดาบนสวรรค์ให้ลงมาสิงตนเอง ตัวหมอเหยาจะเปลี่ยนสภาพเป็น “นางเทียม” (คนทรง) ที่จะทำหน้าที่สื่อสารระหว่างผีในร่างตนเองกับผีในร่างผู้ป่วย เพื่อสอบถามหาสาเหตุของความเจ็บป่วย เช่น “เฮ้อละเด้อ... คั้นว่าสาธุเด้อ พญาแถนเพิ่นอยู่เทิงฟ้า ครุบา เพิ่นอยู่ทางนอก คันเดยวันนี้ เชิญเด้อ คันดูรู้ ตากันไว้ บัวไข่เบ่งดู คันเดยวันนี้ เชิญเด้อ ตั้งแต่ณนางเหล่า

สุชาดาคนต่าง คันฮ่วมฮ้อง ให้เจ้าฮ้อง ปวดกุ่มหู หลับตา ละเฮ้า... ตั้งแต่พวกเพิ่นกล้า พวกหมูกกล้าเพิ่นเคย ลงมาเทียมเฮาบาดนี้ (เอาละนะ สาธุ พญาแถนผู้อยู่บนฟ้า ครูอาจารย์ ที่อยู่ข้างนอก ตอนที่ ขอเชิญหน่อนนะ เชิญลงมารักษาผู้ป่วย นางสุชาดา เชิญลงมา รวมทั้ง บรรดานักกรบผู้กล้าหาญด้วย มาสิงร่างฉันเดยวันี้)”

อภิปรายผล

จากการออกเก็บข้อมูลภาคสนามทำให้ทราบว่ายังมีคนไทยกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เช่น กะเลิง กะโซ่ ไย้ย ย้อ แสก ซึ่งอาศัยอยู่ปะปนกันในหมู่บ้านต่างๆ คนเหล่านี้ล้วนยังคงมีความเชื่อถือศรัทธาในอำนาจเหนือธรรมชาติทั้งสิ้น โดยเฉพาะการศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับผี นับเป็นเรื่องที่น่าสนใจมาศึกษาถึงลักษณะร่วมและความแตกต่างว่า เพราะเหตุใดอำนาจของสิ่งลึกลับนี้จึงมีอิทธิพลเหนือจิตใจของคนไทยในกลุ่มต่างๆ อยู่จนถึงทุกวันนี้ และยังคงใช้อำนาจของการรักษาเยียวยาความเจ็บป่วยอยู่ ซึ่งสะท้อนถึงลักษณะร่วมกันของกลุ่มชาติพันธุ์ไท ที่มีอยู่ในส่วนต่างๆ ของประเทศไทย นอกจากนี้งานวิจัยนี้ยังมีความสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุรัชย์ (2553) พบว่า การเหยา (เรียกขวัญ) เป็นวัฒนธรรมของชาวผู้ไทยที่สะท้อนความเชื่อในการรักษาแบบพื้นบ้าน และผู้ป่วยที่หายจากการเจ็บป่วยจะฝากตัวเป็นลูกศิษย์ และรับอำนาจศักดิ์สิทธิ์เป็นหมอขวัญ (หมอเหยา) คนต่อไป

อาจกล่าวได้ว่า คำเรียกขวัญนี้เป็นวิธีการรักษาที่ใช้คำพูดเพื่อปลอบประโลมใจ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของภาษาที่มีผลต่อความรู้สึกของผู้ฟัง เพราะเมื่อผู้ฟังเกิดขวัญและกำลังใจ ย่อมทำให้มี

เรียวแรงที่ลุกขึ้นมาต่อสู้กับโรคภัยไข้เจ็บได้ อย่างไรก็ตามการรักษาด้วยวิธีนี้ ผลการรักษาอาจจะไม่สำเร็จทุกรายไป กล่าวคือ การรักษาด้วยร้องเรียกขวัญนั้น ไม่ได้ทำให้คนป่วยหายป่วยได้ ซึ่งทางการแพทย์แผนปัจจุบันมีลักษณะคล้ายๆ กัน จากการสังเกตการณ์ของผู้วิจัยพบว่า หมอทำขวัญ (เหยา) นั้น จะมีลักษณะพิเศษตรงที่จะเป็นผู้หญิงสูงอายุเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งมักจะมีประสบการณ์ในการดำเนินชีวิต ทำให้สามารถวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆ ได้อย่างละเอียดลึกซึ้ง ทุกถ้อยคำที่เรียกขวัญล้วนมาจากประสบการณ์ที่ผ่านพบมาในชีวิตทั้งสิ้น การอ้อนวอนขอรับรองผีให้ช่วยรักษาคนป่วย การเจรจาทอรองกับผีเพื่อให้ผีพอใจในคำสัญญา การขอมาลาโทษต่อผีที่ได้ล่วงเกินขั้นตอนเหล่านี้ล้วนเป็นการแสดงออกถึงการให้ความเคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และความอ่อนน้อมต่อผีผู้ปกปักรักษาชีวิตของคนในชุมชนให้ร่มเย็นเป็นสุข

สรุป

การศึกษานิทเพลงและเสียงดนตรีในพิธีกรรมรักษาโรคของหมอขวัญที่อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนมของชาวผู้ไทย อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม สรุปได้ว่า หมอขวัญ (หมอเหยา) จะใช้ภาษาผู้ไทยในการเรียกขวัญ และผู้ฟัง (ผีที่เข้าสิง) จะต้องเข้าใจในถ้อยคำที่พูดซักถาม โดยการเรียกขวัญจะมีการใช้บทเพลงประกอบเสียงดนตรีที่มีท่วงทำนองอันไพเราะ และมีเสียงปี่และเสียงแคนเป่าคลอในขณะประกอบพิธีกรรม ในบางครั้งอาจจะมีบทสนทนาเพื่อซักถามอาการจากผู้ป่วยและญาติพี่น้องที่มาร่วมพิธีกรรมด้วย

สำหรับการใช้ถ้อยคำในการเรียกขวัญเพื่อรักษาผู้เจ็บป่วยนี้จัดเป็นวิธีการรักษาโดยใช้คำพูดเพื่อปลอบประโลมใจ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของคำพูดที่มีผลต่อความรู้สึกนึกคิดของผู้ฟัง เพราะเมื่อผู้ฟังเกิดขวัญและกำลังใจย่อมทำให้มีกำลังใจและเรียวแรงที่จะลุกขึ้นมาต่อสู้กับโรคภัยไข้เจ็บได้ อย่างไรก็ตามการรักษาด้วยการเหยานี้ ผลการรักษาอาจจะไม่สำเร็จทุกรายไป เพราะผู้ป่วยบางรายไม่ได้เจ็บป่วยจากความผิดปกติทางจิตใจ แต่เป็นโรคภัยที่เกิดจากพยาธิสภาพผู้ป่วยจึงต้องเข้ารับการรักษาจากแพทย์แผนปัจจุบัน จากการสังเกตการณ์ภาคสนามของผู้วิจัยพบว่า หมอเหยาส่วนใหญ่จะเป็นผู้หญิงสูงอายุซึ่งจะมีประสบการณ์ในการดำเนินชีวิต ทำให้สามารถพูดปลอบประโลมใจหรือหาวิธีการเยียวยาจิตใจผู้ป่วยให้มีอาการดีขึ้นได้ ประกอบกับความเชื่อที่มีต่ออำนาจอันศักดิ์สิทธิ์ของผีฟ้าพญาแถนและผีบรรพบุรุษที่ชาวผู้ไทยเคารพนับถือ จึงทำให้หมอขวัญ (หมอเหยา) ซึ่งเป็นร่างทรงของผีฟ้าพญาแถนและผีบรรพบุรุษกลายเป็นหมอวิเศษที่มีพลังอำนาจที่จะบันดาลให้ผู้ป่วยหายจากอาการเจ็บป่วยได้ในที่สุด ซึ่งในเรื่องนี้เป็นความเชื่อส่วนบุคคล และแสดงให้เห็นว่าถ้ามนุษย์มีความเชื่อถ้อยและศรัทธาต่อสิ่งใด ย่อมก่อให้เกิดกำลังใจในการต่อสู้กับอุปสรรคต่างๆ ได้ ดังนั้นการเฝ้าขวัญของหมอเหยาจึงมีอิทธิพลต่อการรักษาอาการเจ็บป่วยทางจิตใจของไทย นอกจากนี้ความเชื่อในอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของผีฟ้าพญาแถน และผีบรรพบุรุษถือเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการรักษาความสงบสุขและความร่มเย็นของคนในท้องถิ่นได้อีกทางหนึ่งด้วย

ข้อเสนอแนะ

จากการออกเก็บข้อมูลภาคสนามในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ทำให้ทราบว่ายังมีคนไทยกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เช่น กะเลิง กะโซ่ ไช่เย้ย ย้อ แสก ซึ่งอาศัยอยู่ปะปนกันในหมู่บ้านต่างๆ คนเหล่านี้ล้วนยังคงมีความเชื่อถือศรัทธาในอำนาจเหนือธรรมชาติทั้งสิ้น โดยเฉพาะการศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับผี นับเป็นเรื่องที่น่าสนใจมาศึกษาถึงลักษณะร่วมและความแตกต่างว่า เพราะเหตุใดอำนาจของสิ่งลี้ลับเหล่านี้ จึงยังมีอิทธิพลเหนือจิตใจของคนไทยในกลุ่มต่างๆ อยู่จนถึงทุกวันนี้ และยังคงใช้อำนาจของผีในการรักษาเยียวยาความเจ็บป่วยอยู่ จึงเป็นสิ่งที่นักวิจัยรุ่นต่อไปน่าจะนำมาศึกษาเปรียบเทียบกัน รวมทั้งการนำแนวคิดทฤษฎีทางด้านภาษาศาสตร์เกี่ยวกับชาติพันธุ์มาเป็นเครื่องมือในการศึกษาความเชื่อที่แฝงมากับนิทานพื้นบ้านในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งสะท้อนถึงลักษณะร่วมกันของชาติพันธุ์ไทที่มีอยู่ในส่วนต่างๆ ของประเทศไทยในปัจจุบันดัง (Figure 1-6)

Figure 1 Phu-Thai shamans in Renu Nakhon district Nakhon Phanom province on 15 april 2016.

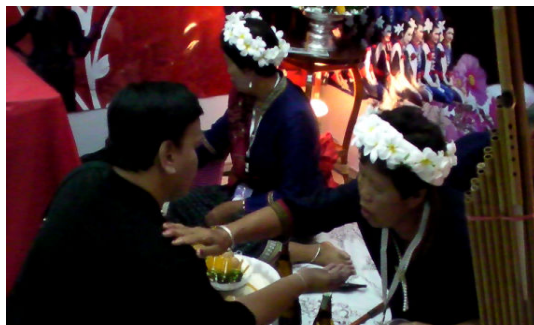

Figure 2 Phu-Thai shamans in Renu Nakhon Nakhon Phanom province on 10 april 2016.

Figure 3 Phu-Thai shamans in Renu Nakhon district Nakhon Phanom province on 12 may 2016.

Figure 4 Phu-Thai shamans in Renu Nakhon district Nakhon Phanom province on 9 may 2016.

Figure 5 Phu-Thai shamans in Renu Nakhon district
Nakhon Phanom province on 14 June 2016.

Figure 6 Phu-Thai shamans in Renu Nakhon district
Nakhon Phanom province on 3 June 2016.

เอกสารอ้างอิง

- รวางูฒิ เรืองบุตร. 2547. คนตรีประกอบพิธีกรรมอีสานเหนือ. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- วิญญู ผลสวัสดิ์. 2536. พิธีกรรมเลี้ยงผีบรรพบุรุษของชาวผู้ไทยตำบลคำชะอี. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม.
- วิไลวรรณ ชนิษฐานันท์. 2529. วิวัฒนาการพิธีทำขวัญของคนไทย. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- สุรัชย์ ชินบุตร. 2553. การสืบทอดอำนาจศักดิ์สิทธิ์ของหมอเหยาและอัตลักษณ์ของชาวผู้ไทยในพิธีเหยาเลี้ยงผี. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- สุวิทย์ ธีศาศวัตร์ และณรงค์ อุบุญญ์. 2538. การเปลี่ยนแปลงวิถีครอบครัวและชุมชนอีสาน: กรณีผู้ไทย. รายงานการวิจัย. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, กรุงเทพฯ.
- Searle, J.R. 1969. Speech acts: An essays in the philosophy of language Cambridge. Cambridge University Press, London.
- दनัย ซาทิพย์รส. 2548. บทบาทของบั้งประคบพิธีกรรมเหยาของชาวผู้ไทย. วิทยานิพนธ์ อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- ทรงคุณ จันทจร. 2540. การรักษาผู้ป่วยด้วยวิธีเหยาของชาวผู้ไทย: ศึกษากรณีชาวผู้ไทยอำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม.
- มาลี สิทธิเกรียงไกร. 2538. หมอเหยา: ผู้รักษาพื้นบ้านในชุมชนชาวผู้ไทย. วิทยานิพนธ์ สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหิดล, กรุงเทพฯ.